

Mocijska tvorba u novinarsko-publicističkom stilu

Nujić, Damira

Undergraduate thesis / Završni rad

2010

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:988252>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-26**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Damira Nujić

Mocijska tvorba u novinarsko-publicističkom stilu

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Branko Kuna

Osijek, 2010.

Sažetak

U radu se propituje mocijska tvorba u jednom od funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnog jezika - novinarsko-publicističkom stilu. Osim pregleda literature o toj temi, opisana je građa kako bi se utvrdila zakonomjernost u mocijskoj tvorbi te usporedila s onim što stoji u gramatičkoj literaturi. Građa je prikupljena u časopisima *Cosmopolitan*, *Globus*, *Gloria* i *Nacional*, odnosno iz navedenih su časopisa izabrana po dva broja u svrhu analiziranja učestalosti i načina tvorbe ženskih mocijskih parnjaka. Rezultati istraživanja pokazuju dominaciju ženskih oblika imenica u slučajevima eksplicitno imenovane ili jasno naznačene ženske osobe u tekstu. Osim tri uočena slučaja u svim proučavanim časopisima, u neutralnim se situacijama rabe oblici u muškom rodu. U radu je prikazana i tablica najčešće korištenih sufiksa u tvorbi ženskih mocijskih parnjaka. Rezultati pokazuju najveću učestalost sufiksa *-ica*, potom sufiksa *-ka* te sufiksa *-kinja*, *-inja* i *-uša*. Rad dokazuje neravnopravnost spolova koja je i dalje prisutna u jeziku.

Ključne riječi: mocijska tvorba, novinarsko- publicistički stil, ženski mocijski parnjaci, jezični seksizam, sufiksi

1. Uvod

Žene su tijekom cijele povijesti inferiorne u odnosu na muškarce. Mjesto im je bilo u kući, a jedini posao briga za obitelj. Nisu smjele izražavati svoje osjećaje ni razmišljanja, a u većini slučajeva nisu ni znale kako jer su bile neobrazovane i patrijarhalno odgajane. Kako su društva postajala modernija, žene su postajale svjesnije sebe i situacije u kojoj se nalaze te su se počele boriti za svoja prava. Među najvažnijim događajima te borbe svakako se ističe dobivanje prava glasa. Državljanke Republike Hrvatske u okviru Jugoslavije dobile su pravo glasa 11. kolovoza 1945. godine. Važan je datum u borbi za ravnopravnost spolova i 14. srpnja 2003. godine kada je Hrvatski sabor donio *Zakon o ravnopravnosti spolova*.

Svojedobno je bila aktualna u javnosti rasprava pokrenuta zbog neujednačenosti onoga što se propisuje zakonom s njegovim provođenjem u praksi. Ženska mreža Hrvatske objavila je *Zahtjev za pokretanje ispitivanja ustavnosti i zakonitosti Nacionalne klasifikacije zanimanja* kako bi ukazala na nepovoljan položaj žene u društvu, često shvaćene kao manje vrijedne od muškarca, što se očituje i u jezičnim oblicima. Naime, *Nacionalna klasifikacija zanimanja* ponudila je popis zanimanja u prvom licu množine ispod kojih su nabrojana odgovarajuća pojedinačna zanimanja u prvom licu jednine. Sve su skupine zanimanja navedene u muškom rodu, što ne bi bilo sporno da sljedeća zanimanja nisu navedena u ženskom rodu, iako imaju ekvivalent u muškom rodu: *medicinske sestre, primalje, tajnice, zrakoplovna domaćice, domaćice, kućne pomoćnice, vezilje, pralje i glačarice*. Dakle, jedan službeni dokument, ne samo da podržava, već i promiče stereotipe o muškim i ženskim zanimanjima što neosporno potiče diskriminaciju pri zapošljavanju.

Sve društvene pojave odražavaju se i u jeziku, pa tako i (ne)ravnopravnost spolova. „Jezik je tijekom povijesti, u manjoj ili većoj mjeri, odražavao društvenu dominaciju muškoga spola te su mnogi oblici kojima se žene nepovoljno ili diskriminacijski tretiraju u jezik ušli prešutno i neprimjetno i postali pojava o kojoj se tek odnedavno počelo raspravljati.“ (Kuna-Varga, 2009: 179). Uspješne i obrazovane žene više nisu htjele da ih se oslovljava muškim rodom te da se društveno priznatija zanimanja pišu muškim mocijskim parnjacima, dok su ženski oblici zanimanja rezervirani za ono što je biološki ili tradicijski pripisivano ženama.

Navedena problematika ne može se proučavati samo lingvistički, već se mora gledati širi kulturološki kontekst. Ivana Jozić i Alisa M. Rakovac naglašavaju da „onoga trenutka kada sama

lingvistička znanost uviđa koliko je za lingvističku stvarnost važan multikulturalni pristup, na red dolaze i pitanja poput odnosa *jezik - spol*.“ (Jozić- Rakovac, 2008: 1).

Potrebno je dodatno naglasiti razliku između roda i spola, ključnih termina proučavane problematike. *Centar za ženske studije Zagreb* definira spol kao termin primjenjiv na ljudsku vrstu, odnosno termin koji se koristi za sve one razlikovne osobine koje su biološki i nasljedno uvjetovane, dok rod označava one razlikovne osobine koje su uvjetovane društvenom okolinom i odgojem. *Centar za edukaciju i savjetovanje žena* spol definira kao društvenu i zakonsku klasifikaciju bioloških karakteristika koja dijeli osobe na samo dvije kategorije na osnovi genitalija i reproduktivnih funkcija. Rod je pak definiran kao individualni konstrukt vlastitog identiteta/izražavanja koji potvrđuje, negira i/ili nadilazi društveno zadane i formirane spolne i rodne uloge muškaraca i žena kao i cijelu binarnu osnovu „muškog“ i „ženskog“. (http://hr.wikipedia.org/wiki/Spol_i_rod).

Problematiziranje roda i spola otvara i novi problem, odnosno (ne)postojanje „ženskog“ i „muškog“ jezika. Da li je dovoljno navedene pojmove definirati prema govorniku koji ih izriče ili ne? Mislava Bertoša navodi kako „ni tzv. »ženski jezik« i tzv. »muški jezik« ne mogu postojati unaprijed, nego se mogu jedino stvarati - to nisu dvije različite i isključujuće kategorije, već kontinuum koji se poklapa i prožima, njegove su granice nejasne i ne ovise nužno o biološkim karakteristikama osobe.“ (Bertoša, 2002: 284). Tomu u prilog govori i rad *Jezične promjene i feministička kritika jezika* već spomenute autorice kojim ona ističe kako „jezični oblici nemaju moć sami po sebi, nego samo u ustima i ušima govornika koji ih upotrebljavaju i zato je uspješna jezična promjena moguća isključivo uz istovremenu promjenu društva i njegovih institucija.“ (Bertoša, 2001: 66).

U ovom će radu, dakle, biti riječ o mocijskoj imeničkoj tvorbi. Navedena tematika bit će predstavljena najprije teorijski kako bi se dobio uvid u stanje u vezi s opisom te jezične pojave u jezikoslovnoj literaturi. Kako bi se osvijetlio kontekst koji nas okružuje i trenutni položaj žena u hrvatskom društvu, potrebno je prikazati i primjere kako se tvorbena pravila (ne)ostvaruju u praksi. Za proučavanje mocijske tvorbe ovdje je izabran novinski opus sastavljen od po dva broja *Cosmopolitana* i *Glorije*, kao časopisa namijenjenima ženskom čitateljstvu, te po dva broja *Nacionala* i *Globusa* koji predstavljaju političke časopise koji nisu namijenjeni isključivo ženama. Najprije će se dati kratak uvod u mocijsku tvorbu kao dio tvorbe riječi te će se ukratko dati osnovne karakteristike novinarsko-publicističkog stila.

1.2. Mocijska tvorba

Tvorbu riječi ili rječotvorje možemo definirati kao dio gramatičkog opisa koji proučava načine na koje se morfemi udružuju u riječi te opisuju tvorbene jedinice koje sudjeluju u nastanku pojedine riječi. Tvorba riječi jedan je od jezičnih mehanizama koji stoji između morfologije i leksikologije, odnosno povezuje ih. Mocijska tvorba dio je tvorbe riječi te je povezana s derivacijskom morfologijom koja slaganjem morfema tvori novu riječ.

Eugenija Barić definira mocijsku tvorbu kao tvorbu imenica jednog roda od imenice drugoga roda s razlikom po spolu. Javlja se u kategoriji imenica za oznaku osoba i životinja (Barić i dr., 2003: 304). Razlikujemo pridjevnu i imeničku mocijsku tvorbu. Pridjevna tvorba bila bi ona tvorba u kojoj se mijenja rod, na primjer *dobar-Ø, dobr-a, dobr-o*. Imenička mocijska tvorba bila bi ona kojom se, uz rod, izriče i spol, odnosno od imenice kojom se izriče jedan spol tvori se imenica koja izriče drugi spol. Kao primjer možemo navesti imenicu *student* koja, dodavanjem sufiksa *-ica*, daje imenicu *studentica*. Dakle, mocija je izricanje spola.

U „Hrvatskom jezičnom savjetniku“ mocijski parnjaci definiraju se kao tvorenice koje u sufiksalsnom tvorbom nastalom paru samo označuju različit spol, a jednakog su tvorbenog značenja (Barić i dr., 1999: 240). Mocijske parnjake možemo podijeliti na leksičke i tvorbene. Leksički parnjaci bili bi oni između kojih nema tvorbene veze, odnosno ne postoji motiviranost. Neki od najčešćih leksičkih mocijskih parnjaka jesu *muškarac - žena, otac - majka, baka - djed, brat - sestra, krava - bik, konj - kobila, pas - kuja, pijetao - kokoš,...* Dakle, u njima nema vidljivog tvorbenog procesa, ali navedeni parovi stoje u rodnoj i spolnoj suprotnosti pa ih to čini leksičkim mocijskim parnjacima.

Drugu skupinu čine tvorbeni mocijski parnjaci. Oni bi se ponovno mogli podijeliti u dvije skupine: prave i neprave, odnosno semantičke tvorbene mocijske parnjake. Pravi tvorbeni mocijski parnjaci bili bi oni u kojima je prva imenica osnovna riječ u izvođenju druge imenice, odnosno prva imenica motivirala je nastanak druge imenice različite po rodu i spolu. Kao primjer može poslužiti par *profesor - profesorica* gdje ženski mocijski parnjak nastaje od imenice muškog roda dodavanjem sufiksa *-ica*. Nepravi ili semantički mocijski parnjaci čine drugu skupinu tvorbenih mocijskih parnjaka. Kod njih prva imenica ne čini osnovnu riječ u izvođenju druge imenice, već je njihovo izvođenje tvorbeno kompliciranije. Takvi su mocijski parnjaci *trgovac - trgovkinja, starac - starica* ili *lisac - lisica*.

Općenito, mocijskim se parnjacima najčešće imenuju vršitelji radnje, različita zanimanja, zvanja ili profesije, nositelji osobina, stanovnici te pripadnici određenih grupa ili pokreta. Također, mocijska je tvorba vidljiva i u rodbinskom nazivlju i pri izražavanju međuljudskih odnosa. Ne treba zanemariti ni životinjski svijet koji je također jedna od značenjskih kategorija mocijske tvorbe. Ipak, ona se odnosi samo na životinje koje prebivaju u neposrednoj čovjekovoj blizini pa tako *krokodil* ili *tarantula* nemaju svojih mocijskih parnjaka.

Treba napomenuti da je proces mocijske tvorbe, odnosno proces nastajanja mocijskih parnjaka uglavnom usmjeren od imenice muškog roda s označenim muškim spolom prema imenici ženskog roda s označenim ženskim spolom. Vrlo je rijedak obrnuti proces kao u slučaju *plavuša - plavušan* ili *tetka - tetak*. Takve su imenice većinom samo sustavno načinjene, ali bez potvrde ili su potvrđene u vrlo malom broju primjera u praktičnoj upotrebi.

U mocijskoj tvorbi postoje brojna ograničenja koja priječe nastajanje mocijskih parnjaka. „Ograničenja u tvorbi i uporabi ženskih mocijskih parnjaka uglavnom su jezične naravi: postojećim tvorbenim uzorcima nije moguće načiniti ženski parnjak od muškog i rijetko izvanjezične.“ (Barić i dr., 1999: 88). Ograničenja jezične naravi najprije bi činila skupina imenica muškog roda koje završavaju sufiksom *-ac*. Neke od ti imenica su *kosac, svirac, kupac, pisac, ...* Također, u prethodno navedenu skupinu ograničenja jezične naravi možemo ubrojiti i imenice muškog roda na sufiks *-ič*, kao što su *ribič, gonič* ili *branič*. U „Hrvatskom jezičnom savjetniku“ navodi se kako „nema ženskih likova od imenica muškog roda na *-čija, -džija, -ič, -lija*, a vrlo su rijetki od imenica muškog roda na *-(a)c i -l(a)c*“ (Barić i dr., 1999: 240).

Skupinu ograničenja izvanjezične naravi predvode biološke nemogućnosti pojedinog spola. U tu skupinu pripadale bi imenice poput *rodilja* ili *dojilja*. Izvanjezična ograničenja obuhvaćaju i povijesno-tradicijske razlike među spolovima, sociološki i kulturno uvjetovane. Navedena skupina mocijskih parnjaka obuhvaća imenice poput *dvorkinja, babica, primalja, dadilja, đak, beba, ...* Zanimljivo je da se u suvremenim društvima imenica ženskog roda *dadilja* ponekad odnosi i na mušku osobu jer to danas više nije zanimanje rezervirano isključivo za ženske osobe. Sve se češće može čuti izraz *muška dadilja* kao i upotrebljavanje samo *dadilja* za osobu muškog spola. Jezik bi trebao reagirati na takve promjene u društvu te podvrgnuti promjenama prethodno navedenu skupinu jer su se društvene i kulturne norme u kojima je skupina nastajala promijenile.

Treba napomenuti da su ženski mocijski parnjaci obilježeni trojako, odnosno naglasno, morfološki i tvorbeno pomoću različitih sufiksa. Ženski mocijski imenički parnjaci tvore se najčešće sufiksima *-ica*, *-ka*, *-kinja* i *-inja*, dok se za muške mocijske parnjake koriste *-ač*, *-ar*, *-er*, *-or*, *-telj*, *-ist*, ...

Društveno su aktualna pitanja mocijske tvorbe, posebice kad se tiču ženskih zanimanja, zvanja ili profesije. Trebaju li nam oni uopće ili samo donose zbrku u jezik? U „Hrvatskom jezičnom savjetniku“ razgraničavaju se situacije „kad se upotrebljava samo muški parnjak kao semantički neutralan (dvospolan), a kad ženski kao semantički obilježen, koje su situacije referencijalne, a koje nereferecijalne...“ (Barić i dr., 1999: 88). Jasno je da upotreba ženskih parnjaka može u rečenici imati značajnih značenjskih posljedica pa je potrebno razgraničiti kad je nužno postizanje najveće obavijesnosti pa se treba upotrijebiti ženski mocijski parnjak ili kad spol osobe nije bitan za obavijest koju rečenica želi prenijeti pa se upotrebljava muški lik kao neutralan. Neutralni muški rod rabi se i u množini koja obuhvaća i muški i ženski spol, osim ako nije nužno upotrijebiti oba roda.

1. 3. Novinarsko-publicistički stil

Hrvatski je standardni jezik polifunkcionalan, odnosno on drugačije funkcionira u znanosti, u novinama, u književnom djelu, administraciji ili razgovoru. Polifunkcionalnost je jedna od ključnih karakteristika standardnog jezika bez koje on sam ne bi postojao. Hrvatski standardni jezik razlikuje pet funkcionalnih stilova. Prema Josipu Siliću, to su znanstveni, administrativno-poslovni, novinarsko-publicistički, književnoumjetnički (beletristički) te razgovorni stil (Silić, 2006: 75). Ovdje će biti nešto više riječi o novinarsko-publicističkom stilu kroz koji će se, u središnjem dijelu rada, proučavati mocijska tvorba.

Najprije treba upozoriti na različitost u imenovanju spomenutog pojma. Već je bilo navedeno kako ga imenuje Josip Silić u knjizi „Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika“. On, naime, razlikuje novinarstvo ili žurnalistiku od publicistike, stoga je i logično da zajedničkim naslovom želi ujediniti oba termina: „Novinarstvom smatraju pisanjem i izdavanjem dnevnih i periodičnih novina, a publicistiku tiskanim materijalom aktualnog kulturnog, književnog i društveno-političkog života u dnevnim i periodičnim listovima, časopisima i zasebnim tiskovinama“ (Silić, 2006: 75).

Andela Frančić, Lana Hudeček i Milica Mihaljević u knjizi „Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku“ drugačije imenuju problematizirani pojam, odnosno nazivaju ga publicističkim funkcionalnim stilom (Frančić-Hudeček-Mihaljević, 2005: 243), ujedinjujući pod tim naslovom i rad novinara i rad publicista.

Ivo Pranjković funkcionalne stilove hrvatskoga standardnog jezika dijeli na apstraktne i konkretne. „Apstraktnima bi pripadali znanstveni, administrativni i publicistički, dok bi među konkretne išli razgovorni i beletristički“ (Pranjković, 2001: 89). Iz prethodnog je navoda također vidljivo da se Pranjković odlučio za termin publicistički stil kao i spomenute autorice.

Zbog prethodno navedenog, možemo se složiti s Josipom Silićem koji ističe da je „novinarsko-publicistički (žurnalistički) stil najsloženiji funkcionalni stil (hrvatskoga) standardnog jezika.“ (Silić, 2006: 75). Složenim ga čini upravo nemogućnost dogovora oko njegovog naziva što za sobom povlači i pitanje područja koje navedeni funkcionalni stil treba proučavati. Također, njegovu složenost povećava i njegova aktualnost, odnosno njegovo trenutno praćenje društvenih i jezičnih promjena.

Svaki od funkcionalnih stilova u hrvatskom jeziku ima svoje zadaće i funkcije koje ga karakteriziraju. Najvažnija zadaća novinarsko-publicističkog stila zasigurno je pružanje obavijesti, bilo da je riječ o politici, društvu, vjeri, kulturi ili nečemu drugom. Zbog te je činjenice važna i njihova aktualnost, odnosno pravodobnost obavijesti koje se objavljuju. Osim informacija koje primamo čitajući određeni tekst, važne su i one informacije koje nesvjesno primamo iz jezika. Naime, zahvaljujući svojoj aktualnosti, jezik u novinarsko-publicističkom stilu prenositi će aktualne jezične „trendove“, kao i promjene u društvu koje se zrcale u jeziku. Andela Frančić, Lana Hudeček i Milica Mihaljević publicistički funkcionalni stil nazivaju »najživljim« funkcionalnim stilom, ističući kako je to „svakako stil u kojemu se najbolje pokazuje živost i aktualnost pojedinih jedinica, stil koji normu najbolje ovjerava i najlakše razara, stil u kojemu se najbolje pokazuju mjesta na kojima norma postaje upitnom ili situacije u kojima normativno pravilo ostaje (postaje) mrtvim slovom na papiru.“ (Frančić-Hudeček-Mihaljević, 2005: 247).

Funkcije novinarsko-publicističkog stila su „informativna, propagandna, popularizatorska, prosvjetiteljska, agitativna, pedagoška i zabavna“ (Silić, 2006: 77).

U svrhu informativnosti o određenim zbivanjima o kojima se izvještava koriste se neutralna i neobilježena jezična sredstva radi postizanja veće objektivnosti pri prenošenju željene obavijesti. Naime, u vijestima koje se prezentiraju u novinama piščev stav ne smije biti izražen. Novinar mora vijest lišiti svojih osjećaja i prikazati ju koliko god može točnije, ali i na način da zainteresira recipijenta. Međutim, u novinarsko-publicističkom stilu javljaju se i stilski obilježena jezična sredstva kako bi izazvala određene osjećaje kod recipijenta, na primjer osjećaj suosjećanja ili gađenja. Takva su sredstva rezervirana za propagandu ili zabavne žanrove, ali ih pronalazimo i u pedagoškim i informativnim žanrovima, samo u manjoj mjeri.

Frančić, Hudeček i Mihaljević dijele novinarske žanrove na dvije skupine. „Prvu skupinu čine žanrovi kojima je osnovna namjena da obavijeste (npr. vijest, komentar, kronika, prikaz, intervju, reportaža), a drugu žanrovi u kojima su u većoj ili manjoj mjeri prisutne i značajke književnoumjetničkoga funkcionalnog stila (kratka priča, kozerija, humoreska, esej, feljton itd.)“ (Frančić-Hudeček-Mihaljević, 2005: 243).

Za novinarsko-publicistički funkcionalni stil važni su i naslovi, više nego li kod ostalih funkcionalnih stilova. Oni su ti na temelju kojih prosječni čitatelj odlučuje hoće li pročitati određenu vijest ili ne. Josip Silić dijeli ih na nominativne, informativne i reklamne (Silić, 2006: 89), odnosno na one kojima se imenuje sadržaj, na one kojima se prenosi sadržaj te na one kojima se nudi određeni sadržaj.

U svim se funkcionalnim stilovima pojavljuju ustaljeni izrazi koji ga karakteriziraju i čine prepoznatljivim. Takvi se izrazi u novinarsko-publicističkom stilu nazivaju žurnalizmima. Također, treba spomenuti i internacionalizme koji također pronalaze svoje mjesto u promatranom stilu, u svrhu pojačavanja, u ovom slučaju, hrvatskih standardnih riječi ili u svrhu leksičke raznolikosti. Pranjković (2001: 91) internacionalizme naziva „riječima- parazitima“. Budući da su semantički neprozirni, podložniji su uopćavanju i/ili proširivanju značenja što ih čini vrlo pogodnima za korištenje u novinarsko- publicističkom stilu.

„Funkcionalni stilovi razlikuju se međusobno i s obzirom na to po kojemu se od dvaju osnovnih načina organizira tekst: po tzv. linerarnoj ili po tzv. paralelnoj tekstnoj sekvenciji“ (Pranjković, 2001: 94). Za novinarsko-publicistički stil karakteristična je ona prva, odnosno linearna tekstna sekvencija jer se rečenice izvode jedna iz druge. Također, dvojako su povezane svojom strukturom, ali i smislom.

Prethodna tvrdnja u skladu je s obavijestima koje se žele predstaviti, a koje moraju biti, kako bi ih čitatelj mogao lakše prihvatiti i shvatiti, što jednostavnije strukture i što međusobno povezanih informacija koje su važne za određenu vijest koja se želi predstaviti.

Dakle, novinarsko-publicistički stil ovdje je ukratko predstavljen sa svim svojim bitnim sastavnicama. Upravo je njegova aktualnost i trenutno zrcaljenje društvenih pojava važno u povezivanju s mocijskom tvorbom. Kako je spomenuta tvorba odraz jačanja ženskog glasa u javnosti te odraz vremena u kojem živimo, njezina se praktična realizacija najbolje uočava u funkcionalnom stilu koji najbrže predstavlja novosti, kako na društvenom tako i na jezičnom planu. Aktualne jezične rasprave novinarskim se medijem približavaju javnosti, ali u njemu traže i potvrdu svojih razmišljanja. Tako se zalaganje za ženske oblike zanimanja odrazilo u gotovo svim novinama i časopisima pa je, bar djelomično, smanjena muška dominacija u jeziku.

Dobiveni rezultati iz časopisa bit će predstavljeni u sljedećem poglavlju rada kako bi odrazili trenutnu situaciju u kojoj se nalazi hrvatski standardni jezik, ali i ženska borba za ravnopravnost. Treba naglasiti da se već samim proučavanjem ove problematike, ukazuje na nepovoljan položaj žene u društvu, kao i u jeziku u kojemu i dalje vlada dominantni muški diskurs. Naime, nema rada u kojemu se proučava potlačenost muškaraca, odnosno muških oblika u jeziku jer njihova učestalost i prezentacija nikad nije dovedena u pitanje.

2. Mocijska tvorba u novinarsko-publicističkom stilu

2.1. Muški i ženski mocijski parnjaci

Kako je već rečeno u uvodu, mocijska tvorba u ovom radu proučavat će se na građi prikupljenoj u četiri časopisa: *Cosmopolitan*, *Globus*, *Gloria* i *Nacional*. Kao reprezentativni uzorci tih četiriju časopisa, odabrana su po dva broja od svakog časopisa kako bi se dobio uvid u obrasce korištenja mocijske tvorbe, odnosno u kojoj mjeri prate društvene i jezične promjene kulture u kojoj živimo. U želji da se predstavi što suvremenije stanje, izabirani su što noviji brojevi spomenutih časopisa. Iz tih su brojeva, naime, izdvojene imenice ženskog roda koje označavaju žensku osobu, a nastale su od imenica muškog roda koje označavaju suprotni spol. Proučavajući navedenu problematiku, dobivenu su sljedeći rezultati:

Tablica 1. Prikaz ženskih mocijskih parnjaka

naziv novina	datum izdanja	broj riječi	ženski oblik	muški oblik	neutralna upotreba	
					ž. r.	m. r.
Cosmopolitan	siječanj,2010.	71	67	-	1	3
Cosmopolitan	svibanj,2009.	116	106	3	-	7
Globus	21.5.2010.	85	69	4	-	12
Globus	28.5.2010.	100	71	4	1	24
Gloria	20.5.2010.	102	100	1	-	1
Gloria	27.5.2010.	130	125	3	-	1
Nacional	6.4.2010.	89	71	1	1	16
Nacional	25.5.2010.	91	77	2	-	12

U prikazanoj je tablici, izuzev posljednjih dvaju stupaca, najprije dan prikaz ženskih mocijskih parnjaka u konkretnoj upotrebnoj situaciji u kojoj je spol zadan, odnosno imenice koje se proučavaju stoje najčešće uz ime i prezime ženske osobe koju označavaju, ali i bez eksplicitnog imenovanja čitatelj je svjestan na koju se žensku osobu odnosi pojedini ženski mocijski parnjak. Budući da je spol u navedenim situacijama zadan, treba se upotrijebiti ženski oblik određene imenice jer se time ne narušava gramatički sklad skupa kojemu imenica pripada.

Osim gramatičkih razloga, takvu upotrebu opravdavaju i logički razlozi jer zašto žensku osobu imenovati imenicom muškog roda koja označava osobu muškog spola? U prilog upotrebi ženskih mocijskih parnjaka u situacijama u kojima se dopušta takva upotreba ide i veća obavijesnost takvog oblika, a samim time i rečenice u kojoj se on nalazi. Naime, ako bi se koristili samo muški oblici, recipijent ne bi dobio informaciju o spolu osobe o kojoj se govori, osim ako ne bi bilo navedeno ime i prezime te osobe, a ponekad čak ni to ne bi bilo dovoljno. Promotrimo sljedeći primjer: *Vanja je maneken već pet godina*. Uz nekorištenje mocijskih parnjaka, prethodna rečenica iz primjera ne pruža cjelovitu obavijest jer ime Vanja može označavati i mušku i žensku osobu. Dakle, korištenjem ženskih mocijskih parnjaka rečenica dobiva na obavijesnosti i lakšem razumijevanju, stoga se ne možemo složiti s navodom jezičnog purista Luke Zore da je „član zamjenično ime za muško i žensko; za to nije potreba za žensko kazati članica, nego n. p. Gospogja N. N. je član našega društva“ (Zore, 1907: 205). U navedenom je primjeru također riječ o konkretnoj situaciji pa se trebao upotrijebiti ženski mocijski parnjak *članica*.

Iz tablice dane na početku proučavanja problematike vezane za muške i ženske mocijske parnjake vidljivo je da u svim promatranim časopisima najveći udio zauzimaju pravilni oblici imenica koje označavaju žensku osobu, odnosno upotrebljava se ženski mocijski parnjak. Međutim, treba spomenuti i manji broj imenica za koje se upotrijebio muški mocijski parnjak. Naime, kad je riječ o konkretnoj situaciji, takvi bi se oblici trebali izbjegavati, a samo je jedan časopis potpuno izbjegao navedene oblike. Riječ je o časopisu *Cosmopolitan* koji je izdan u siječnju 2010. godine.

U *Cosmopolitanu* izdanom u svibnju 2009. godine nalaze se tri pogrešne upotrebe, odnosno tri muška oblika imenica na kojima bi trebale stajati ženski oblici imenica jer se radi o osobi ženskog spola. Tako se navodi rečenica *Budite ono što ona nikako nije i nikako ne može razumjeti - optimist...* (2009: 146), a trebao bi se upotrijebiti oblik *optimistkinja* ili *optimistica*, ovisno o stavu govornika. O navedenoj (ne)ravnopravnosti sufiksa *-ica* i *-kinja* bit će više riječi u dijelu rada koji je posvećen najčešćim sufiksima ženskih mocijskih parnjaka. Nadalje, kao drugo odstupanje u spomenutom časopisu navodi se *U međuvremenu je diplomirala ekonomiju, završila studij za PR u Londonu, radila je kao brand menadžer u L'Orealu,...* (2009: 146). Treća pogreška primijećena je u dijelu časopisa koji se bavi intervjuima sa slavnim osobama. Tako u intervjuu sa Slađanom ona govori: „...neki ljudi ne vole da njihovi životi postanu literarni predložak, ali nisam dovoljno maštovit pisac da bih mogla pisati potpuno izmišljene stvari i

zadržati emocionalnu snagu.“ (2009: 1999). Navedena spisateljica ukida sama sebi pravo za izricanje vlastitog spola i roda u javnosti.

Proučavani brojevi časopisa *Globus* donose najveći broj nepravilno upotrijebljenih muških oblika imenica koje se upotrebljavaju za osobe ženskog spola, no i taj je broj pogrešaka relativno malen s obzirom na iznimnu dominaciju ženskih mocijskih parnjaka. *Globusov* broj iz 21. svibnja 2010. godine donosi imenicu *savjetnik*, umjesto imenice *savjetnica* preuzete iz rečenice *Inače uvijek netko u obitelji radi nešto opasno, pa je moja žena Biserka u Tužiteljstvu za ratne zločine kao savjetnik glavnog tužitelja...* (2010: 36). Sljedeće je odstupanje uočeno u imenici *mislilac* u rečenici *...a druga Donna Haraway, po meni najveći mislilac našeg doba feminističke provenijencije.* (2010: 78). Umjesto upotrijebljenog oblika *kriminalac* u rečenici *Majka mi je stalno govorila da od mene nikad neće biti ništa, da ću biti kriminalac...* (2010: 82) trebala bi se upotrijebiti imenica *kriminalka*, kao i u rečenici *Njen zadnji album Superhero iz 2009. govori o najvećoj životnoj borbi u kojoj je izašla kao pobjednik.* (2010: 83) gdje se trebao upotrijebiti oblik *pobjednica*. Budući da se radi o konkretiziranim ženskim osobama, trebali bi se upotrijebiti ženski mocijski parnjaci. Nadalje, broj *Globusa* iz 28. svibnja 2010. godine koji se ovdje proučava također donosi četiri muška oblika imenica na kojima bi trebali stajati ženski jer se radi o konkretnoj upotrebnoj situaciji. Ti oblici su *liječnik* i *pacijent* u rečenici *„Kao liječnik i kao pacijent smatram da je uključenje u ispitivanje novog lijeka najpametnije što sam mogla učiniti za sebe“, kaže Almenka.* (2010: 72), *profesor* izdvojen iz rečenice *Nakon što je knjiga doživjela šesto izdanje, postala je profesor...* (2010: 90) i *docent* iz rečenice *Kad se 1910. ukazala mogućnost da se vrati na Stanford, kao docent za osobnu higijenu i medicinska savjetnica za žene, objeručke je prihvatila ponudu.* (2010: 90). Muški oblici imenica upotrijebljeni su umjesto ženskih oblika *profesorica*, *liječnica*, *pacijentica* i *docentica*. Ipak, djelomično možemo opravdati navedene časopise jer se pet od osam navedenih primjera u oba broja časopisa nalazi u intervjuima, a ne u tekstovima koje potpisuju novinari.

Časopis *Gloria*, sljedeći po redu proučavanja ženskih i muških oblika koje koristi, izdan je 20. svibnja 2010. godine. Navedeni broj *Glorije* donosi samo jednu pogrešnu upotrebu muškog mocijskog parnjaka kojim se označava zanimanje. Naime, spomenuti broj časopisa u impresumu navodi za Maju Majerić da je *analitičar administrator*, umjesto oblika *analitičarka administratorica* budući da se radi o imenom i prezimenom preciziranoj ženskoj osobi.

Uz dvostruko ponavljanje prethodne pogreške, *Gloria* izdana 27. svibnja 2010. godine čak dva puta ponavlja pogrešno upotrijebljeni muški mocijski parnjak *sudski tumač* za određenu gospođu, umjesto pravilnog oblika *sudska tumačica*. Pogreška je vidljiva u rečenicama *Sve bi tog 22. svibnja u Matičnom uredu zagrebačke općine Medveščak bilo idealno da mladencima najvažniji dan u životu nije pokvario - sudski tumač... Gospođa koja je trebala obaviti tu dužnost zaboravila je doći..., svatovi su se počeli zafrkavati na račun „odbjeglog sudskog tumača“*. (2010: 43).

Ako izuzmemo časopis *Cosmopolitan* izdan u siječnju 2010. godine kao najbolji primjer provođenja mocijske tvorbe i korištenja ženskih mocijskih parnjaka, proučavani brojevi *Nacionala* pružaju najmanji broj nepravilno upotrijebljenih muških oblika imenica od svih analiziranih časopisa. Naime, broj *Nacionala* izdan 6. travnja 2010. godine donosi samo jednu pogrešnu upotrebu muškog mocijskog parnjaka, odnosno Martina Cvek naziva se *fotografom*, umjesto *fotografkinjom*. Broj *Nacionala* izdan 25. svibnja 2010. godine donosi dvije pogreške, obje primijećene u intervju s Danijelom Trbović u rečenici *Bez obzira što sam planetarno popularna i što sam popularnija od svih ravnatelja koji su bili i koji će biti jer mi je takav posao, ja sam ipak samo neposredni proizvođač za HRT, samo radnik*. (2010: 94). Prethodnoj rečenici bolje bi pristajali ženski ekvivalenti navedenih zanimanja, odnosno *radnica* i *proizvođačica*.

Prethodna tablica donijela je pregled muških i ženskih oblika u konkretnim upotrebnim situacijama, ali u svom drugom dijelu i u neutralnim, odnosno apstraktnim jer se ne odnose na određenu osobu, već se govori općenito, najčešće o nekom zanimanju ili zvanju. U semantički neutralnoj situaciji pravilna je upotreba samo muškog parnjaka, za razliku od prethodno analiziranih situacija koje su semantički obilježene. Eugenija Barić i suradnici u „Hrvatskom jezičnom savjetniku“ navode kako se „područje upotrebe muškog roda kao općeg roda sve više sužava. Muški rod kao opći rod upotrebljava se još samo u apstraktnoj komunikaciji, u slučajevima kad bi upotreba ženskih parnjaka mogla imati značenjskih posljedica...“ (Barić i dr., 1999: 88). Ivan Zoričić slaže se s prethodnom definicijom te u knjizi „Hrvatski u praksi“ ističe da „među parnim imenicama u hrvatskome jeziku djeluje sustavno razgraničenje prema kojemu u općoj uporabi dolazi muški, a u pojedinačnoj ženki lik iste imenice. Razliku među njima izražava dometak za ženski spol. S tvorbenog gledišta to je najbolje rješenje.“ (Zoričić, 1998: 198). Možemo reći da proučavani časopisi znaju za spomenuto pravilo te ga, gotovo u potpunosti, provode u svojim tekstovima.

Mnoge feministkinje koje se bave proučavanjem jezika smatraju da je upotrebljavanje muškog roda kao neutralnog pogrešno te da ono svjedoči o neravnopravnosti spolova, kako u društvu, tako i u jeziku. Iako je njihova ogorčenost muškom dominacijom u jeziku shvatljiva i opravdana, vrlo je teško izmijeniti ukorijenjene navike govornika. Međutim, prije nekoliko desetaka godina, pa čak i manje, bilo je gotovo nezamislivo pomisliti da bi, uz muška zanimanja, u jeziku mogla ravnopravno stajati ženska, a svjedoci smo da su pogrešne upotrebe muških mocijskih parnjaka sve rjeđe. Tome svjedoči i prikazana tablica koja pokazuje da su muški oblici zapravo rijetkost u dominaciji pravilne upotrebe ženskih mocijskih parnjaka. Nije nezamislivo očekivati da će za nekoliko godina postojati prava ravnopravnost u jeziku koja će zadovoljiti kriterije zagovaratelja i zagovarateljica spolne i rodne ravnopravnosti u jeziku.

Ne bore se sve lingvistkinje protiv upotrebljavanja muškog roda kao neutralnog, odnosno ne zalažu se za učestaliju upotrebu ženskog roda. Maja Matković u „Jezičnom savjetniku“ navodi naslove poglavlja kao što su „Biti profesor, a ne raditi kao profesor“ ili „Fond menadžer/upravitelj, ravnatelj, direktor fonda“ (Matković, 2006) u kojima se ona jasno opredjeljuje za pisanje muškog roda u situacijama u kojima se ne radi o određenoj osobi. Ovdje nije izrečena kritika spomenutoj autorici, već se samo prikazuju različiti jezični stavovi.

Kao što je vidljivo iz prikazane tablice, neutralna upotreba imeničkih oblika najčešće je navedena pravilno, odnosno u neutralnom muškom rodu. Takve su situacije najčešće u natječajima za posao ili u općenitim primjerima u kojima se ne precizira osoba. Najčešći su oblici imenica *šef*, *radnik*, *korisnik*, *umjetnik*, *kandidat*, ... Međutim, u apstraktnim, odnosno neutralnim situacijama u tri slučaja stoje i imenice ženskog roda. Nije slučajno da su te imenice *tajnica* (dva puta) i *striptizeta*. Ta se zanimanja pripisuju ženskom spolu, dok su *šef*, *radnik* ili *kandidat* karakteristični za muški spol. No, ako je muški rod neutralan i upotrebljava se u situacijama neodređenih osoba, i u navedenim bi se slučajevima trebao pisati muški mocijski parnjak. Naime, za tajnika nije nužno da bude ženskog spola, pa bi se iz jezika trebali izbaciti seksistički oblici.

Govoreći o oblicima muških i ženskih mocijskih parnjaka, treba istaknuti i njihove učestale, ali krive upotrebe. Naime, svjedoci smo česte upotrebe imenice *striper* u funkciji muškog ekvivalenta ženskom obliku *striptizeta*. Međutim, navedeni se oblik u rječnicima definira drugačije pa ga tako Vladimir Anić u „Velikom rječniku hrvatskog jezika“ definira kao „*striper m* (*striperica*, *striperka ž*) *žarg.* onaj koji radi stripove, crtač stripova“ (Anić, 2003: 1487).

Navedenim ženskim oblicima imenica možemo pridružiti i imenicu *prostitutka*. Imenica je zanimljiva zbog nepostojanja njezinog muškog mocijskog parnjaka. Vladimir Anić u „Velikom rječniku hrvatskoga jezika“ navodi, među ostalim, i imenicu *prostitutka* koju definira „*služb.* ona koja se bavi prostitucijom, kurva“, a kao njezin muški ekvivalent ističe izraz *muška prostitutka* (Anić, 2003: 1240). Kako je to zanimanje negativno okarakterizirano u javnosti, a pripisuje se samo ženskom spolu, dokaz je ženske neravnopravnosti i seksizma u jeziku. Nema bioloških i socioloških razloga zbog kojih bi navedena imenica bila u nemogućnosti stvaranja muškog mocijskog parnjaka. Međutim, postoje jezične poteškoće pri stvaranju jezično ekonomičnijeg muškog mocijskog parnjaka od termina *muška prostitutka*.

I na suprotnoj strani mocijske tvorbe, odnosno u muškom rodu, imamo sličnih primjera. Imenica *borac* donedavno nije imala svog ženskog parnjaka da bi tek nedavno u časopisu „Jezik“ u natječaju bila izabrana imenica *borkinja* (Jezik, 2008: 107). Do 2007. godine u toj je funkciji stajala imenica *žena borac*. Jezična ekonomija nije joj pravila probleme jer se navedena riječ rijetko koristila, a i kad bi do toga došlo, koristila bi se imenica muškog roda *borac*. Navodeći imenicu *borac*, Anić joj ne pridaje ženski mocijski parnjak, dok za muški ekvivalent navodi tri oblika: *borac*, *borilac* i *boritelj* (Anić, 2003: 104). Dakle, u jeziku se ponovno javlja neravnopravnost, iako razloga za to u biologiji nema. Nitko ne može reći da *borkinja* ne može biti dovoljno „snažna“ kao *borac*. Ponovno, razlog je u tradiciji i društvu. Sporo, ali se stanje ipak mijenja postupnim upotpunjavanjem ženskim mocijskih parnjaka koji mogu parirati muškima, i u jeziku i u društvu.

Promotrimo na trenutak imenice *prostitutka* i *borac*, obje bez svojih mocijskih parnjaka, barem do 2007. godine. Već je spomenuto kako imenica *prostitutka* nudi brojne negativne konotacije te se rijetko koristi u pozitivnom ili neutralnom kontekstu, za razliku od imenice *borac* koja asocira na hrabrost, jakost i časnost kao osobine koje se stereotipno pripisuju muškarcima. Nije slučajno da je *prostitutka* ženskog roda, a *borac* muškog te da se njihovi mocijski parnjaci ne koriste. Prethodni primjeri pokazuju stereotype o ženskom i muškom rodu te seksizam koji je i dalje dio jezika, a koji treba što prije iskorijeniti i pružiti potpunu ravnopravnost spolova u jeziku, i u teoriji i u praksi.

Jezičnu neravnopravnost pokazuje i imenica muškog roda *mudrac* koja se definira kao „1. prosvijetljen, pametan čovjek 2. *pren. iron.* onaj koji radi u svoju korist, nepogrešivo lukav“ (Anić, 2003: 785). Uz spomenutu se imenicu ne navodi njezin ženski mocijski parnjak, iako se u

toj funkciji ponekad koristi imenica *mudrica* „1. osoba koja je u nekim okolnostima mudra, osoba koja ima soli u glavi, pametna glavica 2. ž žena mudrica, pametarka“ (Anić, 2003: 785). Dok imenica *mudrac* ima pozitivne konotacije, riječ *mudrica* se može upotrebljavati i kao uvreda. Također, *mudrac* je „uvijek mudar“, a *mudrica* „u nekim okolnostima“.

U hrvatskome su jeziku česte negativne konotacije ženskih oblika imenica, što je prethodno i pokazano. Slavko Pavešić u knjizi „Jezični savjetnik s gramatikom“ navodi sljedeći citat: „Prema nastavku *-ača, -ara* nema imenica muškog roda (npr. *klipača, narikača; glupara, vucara*)“ (Pavešić, 1971: 394). Vidljivo je da su navedene imenice zapravo uvrede ženskim osobama te ih prikazuju izrazito negativno, a društvo je odgovorno što takve oblike prihvaća, dok njihove muške ekvivalente ne.

Dosadašnje proučavanje mocijskih parnjaka u časopisima bavilo se analizom spomenutih oblika u jednini. No što je s pisanjem množinskih oblika mocijskih parnjaka? Treba li navoditi oba roda ili je dovoljno ponovno napisati neutralni muški rod, ovaj put u množini? Jezična ekonomija zalaže se za posljednje rješenje iako se njime gubi dio obavijesti. Naime, u obliku *političari* sugovornik ne zna da li se radi o muškim ili muško-ženskim pripadnicama. Ovako to izgleda u proučavanim časopisima:

Tablica 2. Prikaz množinskih imeničkih oblika

naziv novina	datum izdanja	m. r.	ž. r.	oba roda
Cosmopolitan	siječanj,2010.	9	5	1
Cosmopolitan	svibanj,2009.	30	17	-
Globus	21.5.2010.	73	8	1
Globus	28.5.2010.	78	7	-
Gloria	20.5.2010.	21	5	-
Gloria	27.5.2010.	5	2	-
Nacional	6.4.2010.	126	11	-
Nacional	25.5.2010.	87	3	1

Međutim, treba naglasiti da su pod muškim rodom navedene samo one imenice koje obuhvaćaju i jedan i drugi spol, dok je ženskim rodom obuhvaćen samo ženski spol.

Najzanimljiviji je treći stupac prikazane tablice. Vidljivo je iz tablice da je navođenje oba roda iznimno rijetko, samo tri slučaja u osam proučavanih brojeva časopisa. *Nacional* i *Globus* navode pune oblike i muškog i ženskog roda, odnosno *Nacional* navodi rečenicu *Nekoliko proteklih godina hrvatske medije preplavila su nova lica voditelja i voditeljica...* (2010: 94), dok *Globus* spominje *To bi bio divan uvod u priču o drugaricama i drugovima...* (2010: 95). Ti su slučajevi izolirani i stilizirani, posebice potonji. *Cosmopolitan* izdan u siječnju 2010. godine navodi oblik *prijatelj(ca)ma*, odnosno rečenicu *Predstavljate ga prijatelj(ca)ma?* (2010: 27). Rješenje je prihvatljivo od strane jezične ekonomije jer se radi o jednoj riječi, ali i iz gledišta obavijesnosti jer prenosi više obavijesti od neutralnog oblika *prijatelji* koji može označavati i samo skupinu muških osoba, a ne, kao u promatranom slučaju, i muške i ženske pripadnike određene skupine. Međutim, u jeziku bi došlo do potpune pomutnje kad bi se muški i ženski mocijski parnjaci pokušavali spojiti u jedan oblik jer bi u većini slučajeva to bilo kompliciranije nego li u prethodnom primjeru. Stoga je ipak najbolje navoditi oblike koji obuhvaćaju i muški i ženski spol u muškom rodu množine te, kad god nam to prostor dopušta, istaknuti ravnopravno oba mocijska parnjaka.

2.2. Sufiksi ženskih mocijskih parnjaka

Mocijski se parnjaci mogu podijeliti na dvije skupine, odnosno na leksičke i tvorbene mocijske parnjake. U ovom će se radu staviti poseban naglasak na tvorbene mocijske parnjake upravo zbog njihove međusobne tvorbene veze. Iz već analiziranih ženskih mocijskih parnjaka iz prethodnih tablica izdvojeni su sufiksi kojima se tvore spomenuti ženski parnjaci. Eugeniya Barić definira mocijski sufiks kao „onu tvorbenu jedinicu kojom se tvori imenica određenog spola, bez obzira na to je li tvorena od imenice suprotnog spola ili neovisno od nje.“ (Barić, 1987: 10). Tablica prikazuje koji su sufiksi najčešće zastupljeni u tvorbi ženskih mocijskih parnjaka iz proučavanih časopisa. Dobiveni rezultati izgledaju ovako:

Tablica 3. Prikaz sufiksa ženskih mocijskih parnjaka

naziv novina	datum izdanja	-ica	-ka	-kinja	-inja	-uša	ostalo
Cosmopolitan	siječanj, 2010.	46	9	4	4	2	3
Cosmopolitan	svibanj, 2009.	88	9	3	3	1	2
Globus	21.5.2010.	55	5	1	6	-	3
Globus	28.5.2010.	43	25	-	-	-	1
Gloria	20.5.2010.	90	8	3	1	-	4
Gloria	27.5.2010.	104	7	7	2	-	5
Nacional	6.4.2010.	45	13	-	-	1	10
Nacional	25.5.2010.	58	12	4	1	1	-

Iz prethodne je tablice vidljivo koji su sufiksi najčešći u tvorbi ženskih mocijskih parnjaka. Brojčano dominira sufiks *-ica* u tvorbi ženskih izvedenica. Sufiksom *-ica* izvode se ženski parnjaci od imenica muškog roda na *-ač*, *-ar*, *-er* i *-or*. Veliku učestalost sufiks *-ica* zahvaljuje oblicima kao što su *pjevačica*, *dizajnerica*, *prezenterica*, *prodavačica*, *autorica*, *slikarica*, *ambasadorica*, ... Također, često je izvođenje ženskih mocijskih parnjaka sufiksom *-ica* od muških oblika s osnovama na *-telj*. Među tim oblicima u proučavanim časopisima kvantitetom se ističu *redateljica*, *voditeljica*, *učiteljica*, *ravnateljica* te *čitateljica*. Oblici imenica na *-ant*, *-ent* i *-ist* nude dvostruku mogućnost preinake u ženski oblik, odnosno mogu se koristiti sufiks *-ica* i sufiks *-kinja*.

Ipak, u „Hrvatskom jezičnom savjetniku“ Eugenije Barić i suradnika naglašava se pravilo da „se u hrvatskom standardnom jeziku prednost daje likovima na *-ica*...“ (Barić i dr.,1999: 89). Vladimir Anić navodi oba oblika, i onaj na *-ica* i onaj na *-kinja*, kao ravnopravne, naravno, navodeći ih u zagradi kao objašnjenje muškog mocijskog parnjaka. Tako, na primjer, pored imenice *feminist* stoje ravnopravno oblici *feministica* i *feministkinja*, a uz imenicu *feljtonist* ženski mocijski parnjaci *feljtonistkinja* i *feljtonistica* (Anić, 2003: 311).

S napomenama iz spomenutog savjetnika ne bi se složile feministkinje koje se bave proučavanjem jezika. One se, naime, protive upotrebi sufiksa *-ica* u tvorbi ženskih mocijskih parnjaka te se zalažu za njegovo zamjenjivanje sufiksima *-kinja* ili *-inja* kad god je to moguće.

Za njih je „oblik *-ica* deprecijativnoga značenja budući da uz svoju funkciju tvorbe ženskog roda obavlja i funkciju tvorbe deminutiva.“ (Bertoša, 2002: 73). Feministkinje odbijaju jezično pravilo o supostojanju oblika na *-ica* i *-kinja*, s tim da se prvima navedenima daje prednost, te u svojim tekstovima namjerno koriste oblike kao što su *aktivistkinja*, *lingvistkinja*, *filozofkinja*, *psihologinja*, ... Kako bih pružila potporu njihovom naporu za raskid muške dominacije u jeziku te proširenju ženskih mocijskih parnjaka koje podupiru žene same, u ovom će se radu koristiti ženski oblici sa sufiksom *-kinja*.

Jezična rješenja u proučavanim časopisima predstavljena u prethodnoj tablici u skladu su s napomenama predstavljenima u „Hrvatskom jezičnom savjetniku“ jer se pojavljuju imenice poput *ekonimistice*, *pacijentice* i *feministice*. Slična je situacija i s osnovom *-log* koji također nudi likove na *-ica* i *-kinja*, ali i *-inja*. Razlika je u tome da se u situacijama s navedenim sufiksima ne daje prednost ni sufiksu *-ica* ni *-inja* jer oni potpuno ravnopravno supostoje u jeziku, dok se sufiks *-kinja* ne koristi, odnosno njegovo se upotrebljavanje ne preporuča zbog glasovnih promjena.

Od ostalih sufiksa kojima završavaju muški mocijski parnjaci, a sudjeluju u tvorbi parnjaka suprotnog spola na sufiks *-ica*, ističe se sufiks *-ac* koji se potvrđuje u primjeru *brbljavica* koji je primijećen u časopisu *Cosmopolitan*.

Sljedeći sufiks po učestalosti u tvorbi ženskih mocijskih parnjaka jest sufiks *-ka*. Navedenim se sufiksom tvore izvedenice od imeničkih osnova na sonant. U ovu skupinu ženskih mocijskih parnjaka učestalošću se u navedenim časopisima ističu *novinarka*, *manekenka*, *intelektualka*, *premijerka*, ...

Eugenija Barić sa suradnicima u „Hrvatskom jezičnom savjetniku“ ističe kako su „iznimka izvedenice kojima je u osnovi pridjev koji označuje kakvu osobinu: prednost se kod takvih izvedenica daje likovima sa sufiksom *-ica*“ (Barić i dr., 1999: 90). Također, sufiks *-ka* koristi se i u izvođenju ženskih mocijskih parnjaka od muških oblika na *-ar*. Treba, međutim, razlikovati sufiks *-ar* u muškim oblicima imenica pomoću kojeg se tvore izvedenice ženskog spola sufiksom *-ica* ili sufiksom *-ka*. Naime, sufiks *-ka* dolazi kad je spomenuti sufiks naglasnog tipa *-ār* G –*éra*, stoga od imenice *revolucionar* proizlazi ženski mocijski parnjak *revolucionarka*, za razliku od mocijskog para *slikar* - *slikarica*. „Sufiks *-ka* dobivaju izvedenice od imenica muškog roda na *ār* (G –*ára*) s tri i više slogova (s rijetkim iznimkama)...“ (Barić i dr., 1999: 90).

Učestalošću prethodno analizirani sufiks slijede sufiksi *-kinja* i *-inja*. Sufiks *-inja* rezerviran je za osnove muških mocijskih parnjaka koje završavaju na k, g, h. Iz navedene skupine u časopisima su najviše istaknute imenice *junakinja*, *ginekologinja*, *prvakinja*, *dermatologinja*, *stručnjakinja*, ... Sufiksom *-kinja* izvode se oni ženski mocijski parnjaci koje se tvore od muških oblika imenica koje završavaju na t, d ili f. U časopisima se učestalošću ističu imenice *terapeutkinja* i *vojvotkinja*. U ovoj se skupini sufiksa ženskih mocijskih izvedenica ponovno javlja pitanje jezičnih dvostrukosti oblika na *-ica* i onih na *-(k)inja*. Također, i imenice na *-St*, gdje S označava samoglasnik, imaju ravnopravne oblike s onima na sufiks *-ica*. Nije suvišno spomenuti i imenicu *logopedica* koja se javlja u časopisu *Gloria* izdanom 20. svibnja 2010. godine. Prema navedenim pravilima, oblik bi trebao glasiti *logopetkinja* iako se on u praktičnoj primjeni gotovo uopće ne potvrđuje. Razlog je tome zasigurno provedena glasovna promjena te otežan izgovor.

Sljedeći sufiks po učestalosti koji je istaknut u tablici jest sufiks *-uša*. Vidljivo je da on nije tako čest kao prethodni sufiksi. Budući da su malobrojni, navest ćemo primjere u kojima se pojavljuje. To su *sponzoruša* (dva puta), *posvuduša*, *seksigraduša* te *plavuša*. Dio imenica ne pripada hrvatskom općem jeziku, a rezultat je jezičnih „trendova“. Takav je slučaj s primjerom *seksigraduša*. Navedena je složenica napravljena zbog vrlo aktualne serije i filma *Seks i grad* koji je proslavio Sarah Jessicu Parker, a sada, preoblikom u imenicu, postaje karakteristika koja definira samu glumicu. Spomenuti ženski mocijski parnjaci nemaju muških ekvivalenata, osim *plavuša - plavušan* jer prikazuju osobine koje se pripisuju samo ženskom rodu. Ovo je još jedan primjer da jezik odražava promjene u društvu, iako bile neutemeljene i stereotipne.

Od ostalih sufiksa u proučavanim se časopisima nalazi po jedan ili dva primjera u tekstu pa oni u tablici nisu posebno istaknuti. Jedan od takvih sufiksa je i *-ara* koji se pojavljuje samo u jednom obliku. Riječ je o imenici *tračara* primijećenoj u *Cosmopolitanu* izdanom u svibnju 2009. godine. U tu skupinu ženskih mocijskih parnjaka pripadale bi i imenice poput *vračara* i *gatara*, ali i različiti pogrdni nazivi usmjereni prema ljudskim fizičkim ili psihičkim karakteristikama koje se žele ismijati. Stjepan Babić u „Tvorbi riječi u hrvatskome književnome jeziku“ ističe da su „sufiksi *-ara* i *-jara* polivalentni, ali gotovo polovica svih izvedenica označuje mjesne imenice. Izvedenice su od imenica, pridjeva i glagola“ (Babić, 2002: 130). Spomenuti autor u nastavku teksta navodi i uvredljive ženske mocijske parnjake izvedene sufiksom *-ara*, poput imenice izdvojene iz *Cosmopolitana*. Sve su te imenice nastale od pridjeva koji otkriva određenu osobinu ženske osobe, uglavnom negativnu.

U prethodnim su poglavljima rada predstavljeni svi češći sufiksi kojima se tvore imenice ženskog roda, a koje označavaju imenicu ženskog spola. Broj sufiksa manji je nego li broj onih koji sudjeluju u tvorbi muških mocijskih parnjaka. Oslanjajući se na spomenute muške oblike i sufikse koji ih tvore, prikazano je i kolika je učestalost, gotovo i pravilo, da se ženski mocijski parnjaci izvode od onih suprotna spola, a ne obratno. Razlog tome djelomično leži u prvotnom postojanju muških oblika koji su prvi postajali vršitelji određene radnje ili zanimanja te nositelji pojedinog zvanja ili osobine. Kao primjer možemo navesti imenicu *borac* koja tek 2007. godine dobiva svoj ženski ekvivalent, ali i imenicu *docent* koja se sve češće u konkretnim upotrebnim situacijama uz žensku osobu upotrebljava u ženskom obliku *docentica*.

Dio krivice za jednosmjernan proces mocijske tvorbe leži i u činjenici da su u ženskom rodu i s oznakom ženskog spola najprije prikazivane izvedenice mocijske tvorbe koje označuju uvredljiva zanimanja ili profesije koje su se pripisivale ženama te imenice koje označuju nositeljice određenih negativnih osobina. Tako imenice poput *prostitutka* ili *kućanica*, ali i novotvorene imenice *sponzoruša* još uvijek nemaju svojih muških mocijskih parnjaka. Vrlo su rijetke imenice kod kojih je moguć obrnut proces. Jedan od takvih mocijskih parnjaka zasigurno je i par *plavuša - plavušan* koji je vrlo rijedak u konkretnoj upotrebi.

Na kraju ovog rada bit će uspoređeni rezultati ovog proučavanja s istraživanjem Dubravke Kuna i Mirne Varga 2009. godine na hrvatskim tjednicima *Gloria*, *Story* i *Tena* te engleskim tjednikom *Woman's Own* i mjesečnicima *Cosmopolitan* i *Elle*.

Autorice istraživanja navode kako „najveći broj imenica ženskog roda u spomenutim kategorijama završava na sufiks *-ica*, slijede ga sufiksi *-kinja*, *-ka* i *-inja*. Prevlast imenica koje završavaju na sufiks *-ica* zrcali se i u tvorbenom modelu neologizama, izraza koje još nisu u rječnicima potvrđene poput *prezenterica* i *trendseterica*“ (Kuna-Varga, 2009: 184). Ne samo da je proučavanjem u ovom radu potvrđena dominacija sufiksa *-ica* u tvorbi ženskih mocijskih parnjaka, već su u časopisima potvrđeni i neologizmi koje navode spomenute autorice. Razliku među navedenim radovima čini redoslijed najčešće potvrđenih sufiksa. U spomenutom je radu taj redoslijed *-ica*, *-kinja*, *-ka* i *-inja*, dok je u ovom radu pozicija središnjih dvaju sufiksa zamijenjena, odnosno *-ka* je u proučavanim primjerima po učestalosti na drugom mjestu. Također, u ovom su radu izdvojeni i sufiksi *-uša* i *-ara* koji su zabilježili manji broj potvrda u proučavanim časopisima.

Dubravka Kuna i Mirna Varga svojim istraživanjem žele pokazati još uvijek prisutnu neravnopravnost spolova u jeziku. Među ostalim primjerima, navode i sljedeću rečenicu: „Imenice *dadilja* i *kućanica* bez muškog para odraz su povijesnih okolnosti u kojima su isključivo žene obavljale te poslove.“ (Kuna-Varga, 2009: 185). U ovom su radu također bili navedeni primjeri koji ukazuju na jezičnu diskriminaciju poput onih koje navode spomenute autorice.

Pojedini hrvatski jezični savjetnici pružaju zanimljiva rješenja kad je riječ o imenicama ženskog roda koje znače zanimanje ili društveni status ženske osobe koji joj se pripisuje zbog povijesno-tradicijskih razloga. Na primjer, jezikoslovac Stjepko Težak u jezičnom savjetniku „Hrvatski naš (ne)zaboravljeni“ navodi da zanimanje „babica može biti samo etnološki i dijalektalni naziv, a primalja je mogla biti prihvatljiva i u novim medicinskim okolnostima, ali kako ne znači mušku osobu, mora ostati u krugu stilskih obilježenih: povijesnih, razgovornih i nemedicinskih naziva, prepuštajući mjesto (liječniku) porodničaru i (liječnici) porodničarki“ (Težak, 1999: 217). Ovaj je primjer najbolji pokazatelj kako se problematika mocijske tvorbe treba rješavati. Naime, Stjepko Težak odbacuje one oblike koji nisu plodni za stvaranje i muškog i ženskog mocijskog parnjaka te izabire one imenice koje prevladavaju spomenutu poteškoću. Na taj se način jezik rješava diskriminirajućih oblika imenica ženskog roda koje označavaju žensku osobu, a koje su zaostale iz starijih vremena kad je žena bila u puno lošijem društvenom položaju nego danas.

Ovaj rad pružio je samo kratak i donekle površan uvid u probleme koje izaziva mocijska tvorba u hrvatskome književnom jeziku, odnosno ženski mocijski parnjaci čija je nužnost korištenja i dalje sporna. Naime, u prethodnim je poglavljima prikazano da neki stručnjaci smatraju da ženski oblici imenica jeziku nisu potrebni, dio se zalaže za njihovo korištenje u konkretnim upotrebnim situacijama, dok se feministkinje zalažu za potpuno izbacivanje muškog roda kao neutralnog jer to potiče neravnopravnosti u jeziku.

Puno je još neriješenih pitanja u mocijskoj tvorbi hrvatskoga jezika, ali je važno da postoji volja da se oni riješe, bilo da se na njih upozorava u različitim jezičnim savjetnicima ili u znanstvenim radovima istaknutih jezikoslovaca i jezikoslovki.

3. Zaključak

Žene se oduvijek bore da budu ravnopravne s muškarcima, ali ni do danas ta borba nije završena. Ipak, vidljivi su njihovi sve češći pomaci u ostvarivanju tog cilja. Kao dokaz tim tvrdnjama može poslužiti i prikazano istraživanje. Dobiveni rezultati svjedoče o učestaloj upotrebi ženskih mocijskih parnjaka u konkretnim upotrebnim situacijama, dok su muški mocijski parnjaci u navedenim situacijama svedeni na rijetke iznimke. 97% ženskih mocijskih parnjaka u konkretnim situacijama stoji nasuprot 3% upotrijebljenih muških mocijskih parnjaka. Međutim, iako pohvalno, navedeni prikaz praktične upotrebe ženskih oblika nije dovoljan da jezik proglasimo ravnopravnim. Feministkinje se protive upotrebi muškog roda kao neutralnog, i u jednini, ali i u množini kad je u funkciji označavanja pripadnika obaju spolova. Samo tri puta u prikazanom istraživanju u neutralnoj situaciji upotrijebljen je ženski oblik imenice, dok je u ostalih 76 neutralnih situacija upotrijebljena imenica muškog roda. Ako i zanemarimo feminističku kritiku dominacije muškog roda u jeziku, diskriminacija je vidljiva u brojnim primjerima društveno niže rangiranih zanimanja koja se pripisuju ženama, odnosno uspješnih i vodećih položaja koji nemaju svoje ženske mocijske parnjake.

Literatura

1. Anić, Vladimir: 2003. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber: Zagreb
2. Babić, Stjepan: 2002. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*, HAZU Nakladni zavod Globus: Zagreb
3. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija: 1995. *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga: Zagreb
4. Barić, Eugenija; Hudeček, Lana; Koharević, Nebojša; Lončarić, Mijo; Lukenda, Marko; Mamić, Mile; Mihaljević, Milica; Šarić, Ljiljana; Švačko, Vanja; Vukojević, Luka; Zečević, Vesna; Žagar, Mateo: 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i književnost: Zagreb
5. Barić, Eugenija: 1987. *Mocijski parnjaci i njihova upotreba*, Rasprave Zavoda za jezik, sv. 14, str. 9- 18
6. Bertoša, Mislava: 2001. *Jezične promjene i feministička kritika jezika*, Revija za sociologiju, br. 32, No 1-2, str. 63- 75
7. Bertoša, Mislava: 2002. *Feminizam u lingvistici- lingvistika u feminizmu: odabrane teme*, Suvremena lingvistika, br. 51/ 52, str. 283- 286
8. Frančić, Andela; Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica: *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnome jeziku*, Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb
9. Ham, Sanda: 2008. *Dodijeljene Šreterove nagrade za najbolju novu hrvatsku riječ u 2007.*, Jezik, god. 55., br. 3, Hrvatsko filološko društvo: Zagreb, str. 107- 109
10. Jozić, Ivana; Rakovac, Alisa M., 2008. *Frekvencija i funkcija mocijskih parnjaka u novinskom diskurzu*, Lingvistika javne komunikacije, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku: Zagreb
11. Kuna, Dubravka; Varga, Mirna: 2009. *Rodna osjetljivost u hrvatskom i engleskom jeziku*, Strani jezici, br. 2, str. 179-188.
12. Matković, Maja: 2006. *Jezični savjetnik- iz prakse za prakse*, Škorpion: Zagreb

13. Pavešić, Slavko: 1971. *Jezični savjetnik s gramatikom*, MH: Zagreb
14. Pranjković, Ivo: 2001. *Druga hrvatska skladnja*, Hrvatska sveučilišna naklada: Zagreb
15. Silić, Josip: 2006. *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Disput: Zagreb
16. Težak, Stjepko: 1999. *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni*, Tipex: Zagreb
17. Zbornik studentskih radova: 2006. *Jezična utakmica*, FF: Osijek
18. Zore, Luka: 1907. *Paljetkovanje po oblasti našega jezika*, Rad JAZU, knj. 170., str. 201- 230
19. Zoričić, Ivan: 1998. *Hrvatski u praksi*, ZN ŽAKAN JURI: Pula
20. http://hr.wikipedia.org/wiki/Spol_i_rod

Izvori

1. Cosmopolitan, siječanj i svibanj 2010.
2. Globus, 21. 5. i 28. 5. 2010.
3. Gloria, 20. 5. i 27. 5. 2010.
4. Nacional, 6. 4. i 25. 5. 2010.

Sadržaj

Sažetak.....	1
1. Uvod.....	2
1. 2. Mocijska tvorba.....	4
1. 3. Novinarsko- publicistički stil.....	6
2. Mocijska tvorba u novinarsko- publicističkom stilu.....	10
2.1. Muški i ženski mocijski parnjaci.....	10
2.2. Sufiksi ženskih mocijskih parnjaka.....	17
3. Zaključak.....	23
Literatura.....	24
Izvori.....	25